

GEOGRAFII TEATRALE PE FIRUL ISTORIEI ȘI AL RÂULUI (II): SENA LA PARIS

Cristian Stamatoiu

DOI 10.46522/CT.2021.01.01

Abstract:

*Theatrical Geographies alongside the History and the River
(II): Seine River at Paris*

The Antique settlement of „Lutèce“ (*Lutetia Parisiorum*, lat.) became, under the name of Paris, a center of medieval civilization which will be later named “The City of Light“ under the Sun King. This nickname has two reasons. The practical one consisted in the fact that in 1667 Louis XIV ordered the city of Paris to be lighted by gas street lamps (the first city in the world to do so); the intellectual one came from its statute of a cultural classicist hub and later, that of city of enlightenment. An important aspect of these developments was the local theatrical development. Our study is interested in determining the evolution and the geography of the theaters like *Bourgogne, Marais, Guénégaud* (...) on the two banks of the Seine river in the times of Corneille, Racine and, especially, Molière.

Keywords:

„Jeu royal de paume“ theaters, Molière, Béjart family,
Louis XIV / Sun King, „La Comédie Française“

Valorile teatrului s-au clasicizat și datorită geniilor artistice ale lui Corneille, Racine și Molière; ce s-au afirmat în secolul al XVI-lea într-un Paris dominat de rivalitatea laico-religioasă dintre Regele Soare și Cardinalul

Richelieu. În acest mediu foarte complex, teatrul a gravitat în jurul unor poli scenici amenajați în fostele săli de „*jeu de paume*“ de la Hôtel de Bourgogne, Marais sau Guénégaud, dar și al multor altor asemenea spații devenite legendare la rândul lor. Menționate în toate studiile aprofundate, ele au intrat deja în patrimoniul cultural universal sub forma unor termeni plini de prestanță, dar având o ancorare spațială vagă în mentalul colectiv. Și, tocmai pentru a li se fixa geografia socio-culturală, vom încerca localizarea acelor situri în Parisul medieval, urmată de identificarea pe harta Parisului contemporan a eventualelor vestigii teatrale sau doar a fostelor amplasamente ale lor. Astfel, se va contura o hartă mentală cu operaționalizare liberă de către fiecare iubitor de teatru dispus să abordeze Parisul pe firul istoriei și al Senei.

*

Teatrele pariziene au provenit la început (sec. XVI-XVII) din adaptarea unor vechi săli de *jeu royal de paulme / paume*, sport denumit astfel pentru că ținea de apanajul nobilimii și se juca încă din secolul al XIII-lea prin trimiterea unei mingi de stofă peste fileul de la mijlocul terenului cu palma înmănușată în piele, așa cum se înfățișează într-o gravură publicată de Charles Hulpeau¹ la 1632. De remarcat că sala de *courte paume*, cum mai era denumit strămoșul tenisului de sală, avea dispusă pe-o latură de-a lungul terenului o tribună sau chiar o lojă elegantă, iar, pe una din liniile de fund, chiar și un vestiar. Acest sport a avut un corespondent și în plebeul *longue paulme / paume*², practicat pe teren deschis, de la care a preluat înainte de 1600 utilizarea rachetelor de lemn cu acordaj de in, folosite inițial pentru schimbul de mingi de plută pe un teren nedotat cu fileu, deci un sport în care se pot recunoaște germenii tenisului modern de câmp.

◇

---

1. Librar și editor parizian (?-1636), *apud*: https://data.bnf.fr/fr/12229603/charles_hulpeau, la 18. 02.2021.

2. Auguste Fitou, *Archéologie moliéresque. Le jeu de paume de Mestayers*, Paris, Alphonse Lemaire éditeur, MDCCCLXXXIII, *apud*: https://archive.org/stream/lejeudepaumedesm00vitu/lejeudepaumedesm00vitu_djvu.txt, f.p., la 20.02.2021.

Popularitatea acestor jocuri era atât de mare, încât parizienii ajunseseră să fie obsedați de practicarea lor, astfel că doar la Paris erau la mijlocul secolului al XVI-lea peste 200 de săli³ (!). De asemenea, pe întreaga latură estică a Abăției Saint-Germain (-des-Prés) de pe malul stâng al Senei⁴ (în sensul ei de curgere de la est spre vest) se găsea un astfel de teren de *jeu long de paulme / paume*, iar la jumătate de kilometru spre SE se întindea un altul mult mai vast, având cam 600 de metri lungime și putând găzdui deodată foarte multe partide. Acesta era amplasat chiar sub meterezele Parisului⁵ ridicat de Auguste Phillipe în jur de 1200, adică de la vechile porți Saint Germain până la Saint Michel⁶.

Aceste dezvoltări din spațiul urban explică de ce, încă din 1397, Prefectul regal dăduse o ordonanță de interzicere a practicării unor astfel de sporturi pe parcursul săptămânii, pentru că, de dragul lor, parizienii ajunseseră să renunțe în masă la ocupațiile lor (se pare, însă, că ordonanța nu a avut succes în practică, ba dimpotrivă).

3. Eugenio Barba, Nicola Savese, *Cele cinci continente ale teatrului. Fapte și legende din cultura materială a actorului*, trad. Vlad Russo, București, Nemira, 2018, p. 114.

4. Localizare *apud* Jouvin de Rochefort (cartograf, 1640/?-1710), *Harta Parisului la 1672 (adresată Cavalerului și Seniorului Simon Arnauld, Ministru și Secretar de stat)*, în: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53010929s/f1.item.zoom#>, cf.: [https://fr.wikipedia.org/wiki/Troupe_de_Moli%C3%A8re#/media/Fichier:Plan_Jouvin_de_Rochefort_\(1672\).jpg](https://fr.wikipedia.org/wiki/Troupe_de_Moli%C3%A8re#/media/Fichier:Plan_Jouvin_de_Rochefort_(1672).jpg), ambele la 18.02.2021, aici și urm. Nota bene: pentru alte amplasamente medievale pentru care nu se menționează altceva, s-a făcut apel tot la această sursă cartografică.

5. Localizare *apud* Henry Guillot, *Harta Parisului la 1300*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bb/Guillot_Le_dit_des_rues_de_Paris%281300%29%2C_pr%C3%A9face%2C_notes_et_glossaire_de_Mareuse%2C_1875%2C_plan.jpg, la 21.02.2021.

6. Spațiul respectiv s-ar întinde astăzi de la strada Buci (Arondismentul 3), până în zona fântânii Sufflot de lângă latura estică a Grădinii Luxembourg (Arondismentul 5), după o interpretare proprie a hărții de la: <http://www.parisrues.com/rues05/paris-05-rue-sufflot.html>, la 1.03.2021.

Numele primei săli pariziene de teatru a fost legat de Hôtel⁷ de Bourgogne. Numai că, inițial, acesta fusese construit de ducii de Burgundia pe malul stâng al Senei⁸, în Cartierul latin, denumit astfel pentru că era locuit de studenții ce învățau în latină la Colegiile (Universitățile) din apropiere. Palatul, amplasat lângă Sorbona pe Rue Sept-Voies⁹, a fost însă vândut pentru a se amenaja apoi un alt palat¹⁰ omonim, dar pe malul drept și pe strada Mauconseil¹¹, aflată la nord de fostele Hale. Noua reședință a fost astfel folosită timp de câteva generații sub numele de Hôtel Artois, răstimp în care a intrat sub formă de dotă în patrimoniul Casei regale. Având acest statut, al doilea Hôtel de Bourgogne a ajuns însă cu timpul în ruină. Astfel, în 1548, el a fost cedat de Henry II¹² către sindicatul teatral „La Confrérie de la Passion et de la Résurrection”¹³ (fondat în 1402), în vederea reamenajării imobilului ca sală de spectacol pentru misterele medievale. Neexistând pe

7. Termen arhaic, utilizat cu sensul de vastă reședință particulară, de obicei aparținând unor nobili bogați – n.n.

8. John Powell, *Music and Theatre in France (1600-1680)*, 2000, Oxford, Oxford University Press, pp. 5-15, în: www.personal.utulsa.edu/~john-powell/Music_and_Theater_in_France/1413_001.pdf, la 01.03.2020.

9. Astăzi: Rue Valette, Arondismentul 5, se află lângă Sorbona - Paris 3, având o ieșire spre Panthéon, *apud*: <http://www.parisru.es.com/rues05/paris-05-rue-valette.html>, la 23.02.2021.

10. Localizare *apud*: <https://www.theatre-architecture.eu/en/db/?theatreId=1164>, la 7.02.2021.

11. O astfel de stradă există și astăzi, dar ceva mai la sud de amplasamentul fostei săli care cu siguranță se găsea în zona Turnului Jean-sans-Peur, vizibil acum la 29 Rue Etienne-Marcel, Arondismentele 1 și 2, *apud*: <http://www.Parisru.es.com/rues01/paris-01-rue-etienne-marcel.html>, la 22.02.2021.

12. Datele strict istorice utilizate pe parcursul studiului sunt *apud*: Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației* (13 vol.), vol. 5 și vol. 8, București, Saeculum, 2008.

13. Eugenio Barba, Nicola Savese, op. cit., aici și urm. Nota noastră: avându-se în vedere terminologia catolică, titulatura acestui sindicat teatral trebuie înțeleasă în spațiul ortodox ca fiind legată de *Pătămirea și Învierea* lui Iisus Hristos.

atunci în Franța o tradiție a arhitecturii *teatrului italian*, dulgherii vor amenaja în interior ceea ce știau ei mai bine: o sală de *jeu de paume*. Ea urma a fi, apoi, adaptată rigorilor teatrului religios prin adăugarea de gradene, astfel încât și spectatorii aflați în spatele sălii să poată vedea scena peste capul celor ce stăteau în picioare într-un stal foarte întins. Numai că, din acel an, misterele vor fi interzise de Curtea de Justiție, așa că sala va fi închiriată unor confrerii teatrale laice, imitând simplist *Commedia dell'arte*, așa cum erau: *Enfants-sans-souci* [Copii-fără-de-griji, fr. - trad. n.] sau *Confrérie des sots* [Confreria nerozilor, fr. - trad. n.].

Între timp, se va afirma și primul actor francez cu adevărat profesionist – Valleran Lecomte¹⁴ – a cărui trupă dădea deja spectacole la Bordeaux (1592). Renumele astfel dobândit a contribuit la venirea sa la Paris, unde va da reprezentații la sala Bourgogne sub titulatura deja instituită de „trupă a regelui“. Dar toate aceste atuuri nu au putut împiedica întreruperea activității ei pariziene după doar două stagioni (1598-1600) din cauză de faliment. În consecință, Valleran și actorii săi vor fi forțați să ia calea provinciei ca trupă de teatru ambulant, stabilind astfel un model de plată al datoriilor căruia i se va supune de nevoie chiar și după o jumătate de secol însuși Molière. Restabilită financiar, trupa lui Valleran va reveni în 1605 la Paris unde va juca din nou la sala Bourgogne, dar numai până la 1612, când va pleca definitiv în Olanda.

Însă din 1625 „Confreria Pasiunii și Învierii“ renunță și la administrarea sălii unde ajunsese între timp să dea spectacole „Compania ducelui de Orange“. Între aceasta din urmă și „Compania regelui“, condusă de Bellerose¹⁵, se naște o acerbă concurență, astfel că oamenii regelui ajung să dea reprezentații în piața din fața sălii, sfătuind publicul prin denigrări șugubețe să nu intre la spectacolele din sală¹⁶. La început,

14. William D. Howarth, „French Renaissance and Neo-Classical Theatre“, în: John Russell Brown, *The Oxford Illustrated History of the Theatre*, Oxford, Oxford University Press, 2001, p. 225, aici și urm.

15. Nume civil: Pierre Le Messsier, *apud*: William D. Howarth, *ibidem*, p. 225.

16. Eugenio Barba, Nicola Savese, op. cit., aici și urm.

trupa este amendată, dar, fiind protejată chiar de Ludovic al XIII-lea, i se va acorda spre sfârșitul anului dreptul de utilizare exclusivă a acelei săli atât de disputate. De-a lungul anilor, aici se vor afirma sub pseudonime de scenă primii comici ai scenei franceze: Guillaume Grăsanu', Gautier-Cap-de-Monstru sau Turlupin¹⁷, iar trupa în ansamblul ei se va profesionaliza după ce va împărți sala cu celebrele trupe *I Gelosi* și *Comici fedeli* conduse de Flaminio Scala¹⁸ și venite din Italia în urma corespondenței amicale dintre Ludovic al XIII-lea și ducele de Mantova¹⁹. Cu toate acestea, nivelul reprezentațiilor de tragedii era încă deficitar, mai ales după plecarea în 1626 a dramaturgului Alexandre Hardy la vechiul concurent: „Compania ducelui de Orange“. În locul lui va fi angajat abia din 1629 un alt autor dramatic de prestigiu în epoca barocă, Jean Rostand.

După ce „Compania ducelui de Orange“ a trebuit să părăsească sala Bourgogne, actorii ei s-au orientat spre sala de „tenis“ a lui Berthault și apoi spre alte trei locații asemănătoare. Finalmente, trupa se va fixa în 1634 la *Théâtre du Marais*²⁰ ce fusese reamenajat într-o sală de *jeu de paume*, construită odată cu cartierul pe o fostă mlaștină²¹ de pe malul drept al Senei. Amplasamentul său a fost pe Rue Fréprillon²², între Hôtel de

17. Numele lor civile fiind: La Fleur; Fléchelles; Bellville, *apud*: William D. Howarth, op. cit., p. 231. Nota noastră: traducerea numelor de scenă ne aparține.

18. Siro Ferrone, *Attori mercanti corsari: la Commedia dell'arte in Europa tra Cinque e Seicento*, Torino, Einaudi, 1993, p. 142.

19. William D. Howarth, op. cit., p. 232. Autorul menționează că Parisul mai primise vizitele unei trupe italiene în 1571 și 1572, când, cu ocazia nunților regilor Charles IX și, apoi, Henri IV, trupa lui Alberto Ganassa (maestru în interpretarea lui Arlecchino) a dat spectacole ocazionale.

20. John Powell, op. cit., pp. 15-16.

21. Le marais (m.) = mlaștină (f.), substantiv comun ce devine prin toponimizare unul propriu: Le Marais (fr.), desemnând astăzi o zonă rezidențială exclusivistă în jurul Place des Vosges cuprinsă între Arondismentele 2 și 3, *apud*: www.parisru.es.com/ru.es03/paris-avant-03-place-des-vosges.html, la 23.02.2021.

22. Astăzi: 37 Rue Volta, Arondismentul 3, localizare *apud*: <http://www.parisru.es.com/ru.es03/paris-03-rue-volta.html>, la 23.03.2021.

Guisse (ulterior: Soubisse) și Porte St. Martin. Succesul a fost asigurat aici de piesele lui Alexandre Hardy și de interpretările unor mari tragedieni: Le Noir, Floridor, Mondory²³..., dar și de cele ale actorul burlesc Jodelet²⁴, ce era portretizat astfel: „Înalt, slab, urât, cu ochii mici și pătrunzători, sprâncene dese, gură mare, nas lung și în șa, trebuia doar să se arate pe scenă pentru a stârni hohote de râs. Actorul vorbea pe nas, ceea ce-i făcea și mai comic jocul, și se distingea în rolurile de slugă proastă și naivă ale cărei potlogării cădeau în spinarea stăpânului”²⁵.

Astfel, s-a instituit în epocă tradiția urbană conform căreia la Bourgogne jucau „actorii mari”, iar la Marais, „cei mici”. Numai că superioritatea artistică și economică erau atât de zdrobitoare în favoarea Teatrului de la Marais, încât se impunea o echilibrare care nu s-a putut efectua decât prin intervenția regelui Ludovic al XIII-lea, care a hotărât, în 1634, dar și în 1642, ca Floridor, Le Noir și apoi alți artiști să treacă la teatrul Bourgogne, pentru ca acesta să nu se închidă (Mondory nu a fost afectat de această a doua ordonanță regală, pentru că se retrăsese în 1637)²⁶. De asemenea, tot Ludovic al XIII-lea va da un edict în 1641, conform căruia practicarea meseriei de actor nu trebuia să implice automat declasarea sa socială și dezonorarea, ceea ce nu a influențat decât în mică măsura mentalitățile timpului.

În spiritul frondei artistice, s-a format în 30 iunie 1643 și o companie teatrală a noii generații: *L'illustre Théâtre* [Ilustrul Teatru, fr.], ca urmare a inițiativei familiei actoricești Béjart, care va atrage vlăstarele unor familii bune spre luminile (de ceară!) ale scenei²⁷. Contractul de asociere al

23. Nume civil: Guillaume de Gilleberts, *apud*: William D. Howarth, op. cit., p. 225.

24. Nume civil: Julien Bedaut, *apud*: William D. Howarth, *ibid.*, p. 231.

25. Eugenio Barba, Nicola Savese, op. cit., p. 390.

26. John Powell, op. cit., p. 19.

27. Jean-Léonor de Grimarest, *La vie de Molière*, Paris, chez Jacques Lefebvre, MDCCV, *apud*: <https://books.google.fr/books?id=1-Do0Ix2OLOYC&dq=inauthor%3AGrimarest&hl=fr&pg=PP1#v=one->

trupei a fost semnat de 10 membri²⁸, din care doar unul era profesionist, un anume D. Beys, ce și-a asumat la început în mod natural calitatea de director artistic al trupei. În această aventură teatrală, mai porniseră și câțiva membri ai familiei Bėjart (Madeleine, Gèneviève și Joseph), precum și tânărul entuziast Jean Baptiste Poquelin care, în virtutea faptului că luase lecții de teatru cu Scaramouche²⁹ și poseda o solidă cultură clasică dublată de vizionarea spectacolelor primelor trupe italiene și franceze la care fusese dus în copilărie de bunicul său patern³⁰, trebuia să fie în special dramaturgul trupei. De asemenea, trupa mai cuprindea patru dansatori și un muzician, plus alți trei angajați ulterior.

Rolul lui Jean Baptiste a fost însă de la început esențial, pentru că el a fost de fapt finanțatorul trupei. Pentru fondarea activității acesteia, el și-a riscat întreaga avere de care dispunea în acel moment: moștenirea din partea maternă de 630 de livre aur (aprox. 2,4 kg), cât și contravaloarea cedării dreptul de a moșteni funcțiile de la Curte ale tatălui, care mai achită la rândul lui o diferență până la suma necesară demarării activității teatrale³¹.

Ilustrul teatru debutează la sala de „tenis“ a lui Mestayers/Métayers³², situată pe pasajul Petit Rue de Nesle ce unea cam pe la mijlocul lor Rue des Fosséz/s (-des-Nesle) cu Rue Seine³³

page&q&f=false, f.p., la 20.02.2021, cf.: Jules Claretie, *Molière, sa vie et ses œuvres*, Paris, Alphonse Lemaire éd., 1873, pp. 38-58, *apud*: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k205055c.pdf>, la 20.02.2021.

28. Adică: „Beys, Clérin, Bonnenfant, Pinel, Madeleine Malingre, la Des Urlis, les Bėjart (Madeleine, Geneviève, Joseph) et Jean-Baptiste Poquelin“, *apud*: <http://www.toutmoliere.net/1643.html>, la 24.02.2021.

29. Nume civil: Tiberio Fiorilli, *apud*: William D. Howarth, op. cit., p. 232.

30. *Ibidem*, p. 231.

31. *Apud*: <http://www.toutmoliere.net>, *idem*.

32. Iar nu, așa cum susține Jean-Léonor de Grimarest (*idem supra*), la sala Croix Blanche, unde, într-adevăr, trupa a fost doar finalmente în trecere înainte de plecarea în lungul turneu din provincie începând cu 1645, *apud*: Auguste Fitou, *idem supra*.

33. Localizat *apud*: <https://www.histoires-de-paris.fr/>

spre care sala avea intrarea. Cele două străzi coborau spre cheiul stâng al râului unde se uneau chiar înainte de mal, lângă Turnul Nesle / Nelle ce făcea parte din meterezele lui Philippe-Auguste. Sala se afla deci imediat în afara zidurilor de care mai era despărțită și printr-un canal de apărare peste care se putea trece totuși *intra muros* urmând podul, poarta turnului și apoi cheiul Nesle / Nelle³⁴. Ulterior, canalul, devenit dejecțional, a fost acoperit de strada ce-l însoțea de-a lungul Cartierului latin, printre Curtea Codrelieiilor³⁵ și Abația Saint Germain ori Grădina Luxembourg (ultimele două fiind și azi vizitabile). În partea inferioară, exista deci menționata Rue des Fosséz/s (-des-Nesle), pentru ca în cea superioară ea să se continue cu Rue (Neuve) des Fosséz/s de Saint Germain, ambele incluse astăzi în Rue Mazarine³⁶.

Numai că, la 19 decembrie, trupa va fi forțată să depună primul act de faliment³⁷, în urma înregistrării în contabilitate a unei datorii de 2500 de livre (aprox. 1 kg de aur), deși

theatres-jeux-paume-moliere, la 20.02.2021 și Auguste Fitou (*idem supra*). În ceea ce privește amplasamentul dispărutei săli de teatru, acesta ar face acum legătura între zona mediană a Rue de Seine cu Rue Mazarine, chiar înainte străduța de legătură Rue Callot, Arondismentul 6, *apud*: <http://www.parisru.es.com/ru.es06/paris-06-rue-de-seine.html>, la 24.02.2021.

34. Pe acel loc a fost edificată, ca urmare a Testamentului lui Richelieu, Ecole de Quatre Nations (1688), devenită Institut de France (1795): <http://www.parisru.es.com/div/06/paris-06-institut-de-france.html>, la 24.02.2021, loc de desfășurare a ședințelor Academiei Franceze, fondată de către Richelieu în 1635. În urma unor săpături efectuate în 1979 cu scopul construcției unui auditoriu pentru Institut de France de pe cheiul Conti, s-a descoperit fundația amintitului turn, *apud*: <https://www.pariszigzag.fr/secret/histoire-insolite-paris/vestiges-enceinte-philippe-auguste>, la 28.02.2021.

35. Astăzi, locul respectiv este împărțit între campusurile Centrului de Cercetări „Cordelierii” și Școala de Medicină între care trece Rue Ecole de Médecine, Arondisment 6, *apud*: www.parisru.es.com/ru.es06/paris-06-rue-de-l-ecole-de-medecine.html, la 28.20.2021.

36. Astăzi: <http://www.parisru.es.com/ru.es06/paris-06-rue-mazarine.html>, la 01.03.2021.

37. Localizare și date *apud*: <https://www.histoires-de-paris.fr/theatres-jeux-paume-moliere>, la 26.02.2021.

încercase să-și amelioreze starea financiară, participând la Rouen la o sărbătoare a orașului³⁸. Dar, între timp, trupa își amenajase și un alt sediu la o altă sală de *jeu de paume*: Croix Noire. Aceasta se găsea pe Rue des Barrés / Barrières, aflată în paralel cu cheiul drept al Senei, denumit pe atunci Saint Paul³⁹, sală ce a fost amenajată în doar 18 zile prin aducerea de pe celălalt mal al Senei a lojelor din vechiul amplasament.

Croix Noire avea 32 x 12 m, putând oferi până la 1500 (!) de locuri în picioare pentru roturienii care plăteau 6 soli, dar și scaune în 19 loje și două galerii pentru spectatorii mai simandicoși care își permiteau să plătească până la 12 soli⁴⁰. Aici va încerca să se salveze Ilustrul Teatru, activitatea sa debutând în ziua Anului nou 1644 în contextul legilor timpului care nu permiteau mai mult de două spectacole pe săptămână. Iar succesul părea să le suradă tinerilor actori, numai că el a durat doar atâta timp cât teatrul Marais a fost în reconstrucție, după incendiul devastator din ianuarie 1644, adică aproximativ un an și jumătate.

În această perioadă, trupa se va afirma spectaculos prin punerea în scenă a unor dramaturgi baroci în vogă, precum Desfontaines, Tristan l'Hermite (*Moartea lui Chrispe* – jucată la inaugurarea teatrului, și *Moartea lui Seneca*), Hardy de Maréchal (*Judecata echitabilă*), dar și a unui debutant ce se va dovedi apoi un mare scriitor: Cyrano de Bergerac. Aceste succese vor atrage impunerea necontestată la conducerea trupei a lui Jean Baptiste Poquelin, care din 28 iunie 1645 își va lua numele de scenă Molière⁴¹, se

38. *Apud*: <http://www.toutmoliere.net>, op. cit.

39. Localizare *apud* Vaugondy, *Harta Parisului la 1760*, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/de/P1010317_Carte_de_Paris_Vaugondy-1760_partie_est_4e_arrondissement.JPG, la 21.02.2021. Astăzi, la: 32 Quai des Célestins, Arondismentul 4, *apud*: <http://www.parisru.es.com/rues04/paris-04-quai-des-celestins.html>, la 25.02.2021.

40. Frédéric Levino și Gwen Dos Santos, https://www.lepoint.fr/c-est-arrive-aujourd-hui/1er-janvier-1644-inauguration-du-premier-theatre-de-moliere-a-aint-germain-des-pres-un-naufrage-01-01-2013-1607518_494.php, aici și urm., la 01.01.2021, aici și urm.

41. *Apud*: <http://www.toutmoliere.net/1644>, la 20.02.2021.

pare că după un poet libertin atunci de curând asasinat: François Molière, sursa pseudonimului fiind însă în continuare un prilej de polemici. În paralel, trupa este apreciată și de ducele d'Orléans (fratele regelui Ludovic la XIII-lea) pentru care acești actori au creat o feerie la palatul Luxembourg, atunci denumit Orléans. Dar, în afară de contravaloarea pentru acea prestație artistică, ducele nu a oferit decât o susținere morală, ceea ce nu a ajutat prea mult la rezolvarea problemelor financiare deja acumulate.

Odată redeschis, noul Teatru Marais devine pentru publicul parizian mult mai atrăgător prin strălucire și fast decât fusese înainte de incendiu, așa că, pentru a face față, Ilustrul Teatru se angajează într-o spirală ascendentă a cheltuielilor. Numai că ele au devenit în scurt timp disproporționat de mari față de venituri, așa că, în aprilie 1645, compania datora 5000 de livre (aprox. 2 kg de aur), iar, în august, mandatarul trupei - Molière - ajunge de două ori la închisoarea datornicilor de la Châtelet⁴² pentru creanțe neachitate la un lumânărar și la un negustor de țesături. De această dată, dezamăgit de renunțarea lui Jean Baptiste la o strălucită carieră la Versailles, în vederea căreia se făcuseră sacrificii financiare, urmată de „eșuarea“ lui în lumea dezonorantă (!) a teatrului⁴³, seniorul Molière nu va mai fi dispus să-i achite datoriile fiului risipitor. În consecință, acesta va semna o poliță către Leonard Aubry, o persoană dispusă să-și asume riscul de a-l gira (contra unei dobânzi, desigur!) față de debitori, astfel încât datornicul să fie eliberat până la urmă⁴⁴. Timp de o lună, se va încerca în zadar reluarea spectacolelor din noua stagiune în sala improprie de la Croix Blanche⁴⁵, aflată cu 150

42. Fortăreață din inima Parisului dăruită din ordinul lui Napoleon pentru a se construi acolo o piață și o fântână; aflată pe malul drept al Senei și vizavi de L'Île de la Cité (cuprinzând La Conciergerie și Catedrala Notre Dame) cu care comunică prin Pont au Change, Arondissement 1: <https://www.parisrues.com/rues01/paris-01-place-du-chatelet.html>, la 11.03. 2021.

43. Romul Munteanu, op. cit., pp. 176-177.

44. <http://www.toutmoliere.net/1645.html>, la 20.02.2021.

45. Localizare *apud*: <https://www.histoires-de-paris.fr/theatres-jeux-paume-moliere>, la 26.02.2021. Astăzi: Rue Buci, Arondissement 6: <https://>

m mai sus de sala Mestayers / Mestayers. Dar trupa va intra rapid în soluție, pentru că Molière va fi forțat să părăsească în octombrie Parisul, pentru a pleca într-un lung exil fiscal în provincie, așa cu o făcuse în 1463 și un exilat din motive criminale: marele poet François Villon. El va fi urmat la Nantes⁴⁶ de o parte a familiei Béjart (Madeleine și fratele ei, Joseph) și câțiva prieteni credincioși, care cu toții se vor integra în trupa de teatru ambulant a lui Dufresne, susținută de ducele d'Eperon.

Pornind deci de pe valea Loarei, trupa *Dufresne* a trecut după Nantes pe la: Limoges, Bordeaux, Toulouse, Narbone, și Lyon (unde i se joacă una din primele creații – *Zăpăcitul*, 1653). După 1846, trupa devenită în fapt „a lui Molière“ intră sub protecția prințului de Conti, așa că, pornind de la castelul acestuia din Pézenas, actorii fac turnee în buclă spre Montpeiller, Narbone, Béziers, Lyon, Nîmes, Dijon, Avignon, Rouen și chiar Geneva, unde joacă atât pentru târgoveți, cât și pentru nobilimea locală. Iar turneul, menit să contribuie la stingerea datoriilor și a resentimentelor, a durat paisprezece ani (!). În această perioadă trupa cristalizată până la urmă în jurul celor trei a trecut prin momente dificile, dar a avut uneori și parte de o viață îmbelșugată, așa precum s-a întâmplat pe când era în slujba prințului de Conti, dar numai până când acesta a avut o criză religioasă în urma căreia și-a dizolvat trupa de teatru, iar peste ani va lua fâțiș atitudine împotriva „deviațiilor“ lui Molière din *Tartuffe*.

Totuși – spre deosebire de Villon – Molière va avea șansa să se reîntoarcă la Paris! Și, dacă primul s-a stins neștiut din cauza unei tuberculoze avansate, cel de-al doilea ar fi revenit marcat de începuturile acestei boli contractate din cauza condițiilor deseori inumane în care erau forțați actorii să trăiască (și să moară) mai ales în timpul turneelor: „Datorită lui Molière, renumele trupei ajunge din provincie la Paris, fapt care va face ca ea să fie invitată de fratele Regelui să dea un spectacol în marea sală de teatru de la Versailles.

www.parisru.es.com/ru.es06/paris-06-rue-de-buci.html, la 27.02.2021.

46. G. Lanson, *Histoire de la littérature française*, Paris, Editions Hachette, 1912, pp. 514-515, aici și urm.

Reprezentăția propriuzisă din 24 octombrie 1658 trebuia să consistă din prezentarea unei piese neoclasice la modă, *Nicomède* de Corneille (!), ce obține finalmente un succes de conveniență. În acel moment Molière iese la scenă deschisă pentru a mulțumi nobilei asistente, prilej de a propune cu mare îndrăzneală ca bis un divertisment de inspirație populară prelucrat de el (*Doctorul îndrăgostit*), comedia având un succes răsunător! În virtutea lui, trupa Molière intră sub protecția regală, fapt care deschide epoca de aur a comediei clasiciste⁴⁷.

La aceasta s-a adăugat și preluarea de către domnul Jean Baptiste Poquelin (numele său onorabil) a funcției de tapițer și valet al Regelui Soare, ca urmare a morții premature în 1600 a fratelui său Jean, ce moștenise titlul de la tatăl lor, în timp ce fiul risipitor, Molière-actorul, se afla în exil fiscal⁴⁸. Deși își exercită parțial atribuțiile curteneste (tapițarea-întreținerea mobilierului și pregătirea patului regal pentru noapte), Jean Baptiste se regăsește constant în suita apropiată a regelui, ceea ce va accentua protecția acestuia pentru... trupa lui Molière (!). Așa că aceștia i se va acorda licența de a folosi sala Petit-Bourbon⁴⁹ aflată pe cheiul drept al Senei, imediat în amonte de Luvru spre fațada de est a acestuia, pentru ca, din 1661, trupa să se mute la Palais Royal⁵⁰

47. Cristian Stamatoiu, *Istoria antropologică a activării reflexului teatral (O viziune holistică asupra civilizației scenei în interconexiune cu mentalul colectiv continuu)*, București și Cluj-Napoca, Eikon și Școala Ardeleană, 2015, p. 177.

48. G. Lanson, idem, aici și urm.

49. Localizare *apud* Mathieu Mérian, *Harta Parisului la 1615*, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53062287z/f1.item.zoom>. Astăzi pe locul respectiv se află un așezământ de sănătate despărțit de latura de est a Luvrului prin strada Amiral de Coligny, fostă a Luvrului, Arondismentul 1, *apud*: <http://www.parisru.es.com/rues01/paris-01-rue-de-l-amiral-de-coligny.html>, la 23.02.2021.

50. Astăzi, cele două ansambluri arhitecturale sunt despărțite prin Rue de Rivoli și Rue Saint-Honoré, Arondismentul 1. În schimb, sala de teatru descendentă a Palais Royal a fost mutată din partea dreaptă a clădirii pe diagonala ansamblului arhitectural cu același nume spre colțul opus (astăzi: 38 Rue Montpensier), pentru ca în partea stângă a fațadei să se găsească actuala Comedie Franceză cu

plasat vizavi de fațada nordică a aceluiași Luvru. Reședință complexă și luxoasă, construită în 1628 de către Richelieu sub numele de Palais Cardinal, clădirea, galeriile, grădinile și sala de teatru (din partea dreaptă) au fost cedate în mod diplomatic (1636) lui Ludovic al XIII-lea, devenind cunoscute apoi sub denumirea generică de Palais Royal. Numai că, aici, trupa lui Molière va trebui să împartă la început scena cu actorii italieni ai lui Riccoboni, ceea ce a implicat restrângerea numărului de reprezentații, dar a condus și la o contaminare accentuată a trupei franceze cu spiritul vivace al *Commediei dell'arte*.

De fapt, pe aceste două scene⁵¹ s-au jucat în premieră mai toate marile comedii ale maestrului. Ca o încununare a acestui parcurs de succes, mai ales după 1665, trupa va dobândi dreptul de a se numi „regală“, primind o „pensie“ anuală enormă de 7000 de livre (aprox. 2,8 kg de aur!).

Numai că starea materială deosebită și protecția regală l-au făcut pe actor să se comporte ca o vedetă căreia i se poate permite orice. În plan social, el a rupt legătura amoroasă de peste două decenii cu Madeleine (ce era și cu patru ani mai în vârstă), chiar dacă ei au colaborat ulterior pe scenă, pentru a se căsători în 1662 cu sora mult mai mică a acesteia, Armande Béjart⁵², ce avea cu 20 de ani mai puțin decât acum celebrul ei soț. Din punct de vedere artistic, Molière s-a simțit de asemenea tot mai stăpân pe situație și, neținând cont de intrigă, va aborda tot mai critic subiecte sensibile. Dar, grația regală îl apăra încă eficient, de vreme ce Ludovic al XIV-lea l-a invitat în mod demonstrativ la un dejun în doi (la care trebuia însă să asiste Curtea!), fiind chiar de acord să-i devină naș primului născut din familia Molière.

Și abia ce se mai liniștiseră valurile provocate de *Prețioasele ridicole* (1659), *Școala soților* (1661) și, mai ales, de *Școala femeilor* (1662), că va izbucni marele scandal legat de

fațada spre Place Colette, *apud*: <http://www.parisru.es.com/ru.es01/paris-01-place-du-palais-royal.html>, la 24.02. 2021.

51. John Powell, *op. cit.*, pp. 29-40, aici și urm.

52. Georges Couton, „L'Etat civil d'Armande Béjart, femme de Molière: historique d'une légende“, *Revue des Sciences Humaines*, 115 / 1964, pp. 311351, *apud*: <http://www.toutmoliere.net/mariage.html>, la 18.02. 2021.

premiera piesei *Tartuffe* din 1664 (prima versiune). Pe baza unei interpretări tendențioase a piesei, Molière a fost excomunicat de biserica catolică, iar, drept urmare a demersurilor pe lângă rege ale lui Montfeury-tatăl și Edmé Boursault, el a mai fost acuzat și de incest. Detractorii și acoliții lor au creat prin abile intrigi, dar fără a trece la acuzații în justiție, o cabală conform căreia Armande ar fi fost de fapt fiica nelegitimă a lui Molière și a Madeleinei, crescută însă de mama acesteia (al cărei soț ar fi murit puțin înainte de nașterea fetei)⁵³. Iar totul se baza pe faptul că mama lui Madeleine și Armande nu mai trăia pentru a depune mărturie, iar actele de naștere nu erau luate în considerare de către bârfitori. O atare situație îl va determina însă pe Ludovic al XIV-lea să considere că nu mai e politic indicat să-i fie apropiat numele de persoana unui „actoraș” compromis, așa că îl va arunca în dizgrație pe marele Molière... Deși nu a existat un verdict juridic, soții Molière au hotărât apoi să trăiască un timp separat, pentru a mai stinge furia intrigilor, fără a putea însă și divorța (!): „În aceste condiții vitrege sănătatea lui Molière, șubrezită de anii de turnee, sa deteriorat rapid, el având un destin tragic și exemplar în același timp, începându-și agonia pe scenă la 17 februarie 1673 în timpul celei de a patra reprezentații cu *Bolnavul închipuit!* Înormântat în grabă, pe ascuns și fără slujbă religioasă în Cimitirul săracilor (prin grija totuși a lui Armande), trupul lui Molière a fost reînhumat în 1817 în celebrul cimitir «PèreLachaise» care a ajuns cu timpul un adevărat muzeu al culturii franceze.”⁵⁴

53. „Cu titlu de opinie proprie, susținem aici – în afara abordărilor conformiste – inadvertența respectivei acuzații, aducând în sprijin cunoștințele acumulate de atunci și până în zilele noastre de către știința geneticii. De aceea, se va invoca aici realitatea istorică a faptului că Molière și Armande au avut în cadrul mariajului trei copii, până când relațiile dintre ei au început să se degradeze. Cum cei trei au fost absolut normali (ca și un fiu al lui Armande dintr-o a doua căsătorie), deci neafecțați de boli specifice vâstarilor provenite din legături de consangvinizare, se poate susține că acuzațiile aduse soților Molière nu erau decât parte a unei cabale ce a produs totuși efecte nefericite.” – *apud*: Cristian Stamatoiu, op. cit., p. 177.

54. Cristian Stamatoiu, op. cit.

Văduva lui Molière a avut imediat de făcut față și altor situații dificile: actorul Le Baron (adus cu mari eforturi pe vremea când trăia soțul ei) o va părăsi și pe ea și trupa, plecând la teatrul Bourgogne, urmând ca Armande și actorii rămași fideli să evacueze, din cauza dizgrației regale, Palais Royal unde va fi instalată în schimb trupa lui Lully, compozitorul și coregraful care realizase atâtea spectacole-balet de succes împreună cu Molière, precum, *Burghezul gentilom* etc... Astfel, Trupa Regelui (care nu mai prea era în acel moment a... Regelui!) se retrage la *Salle de jeu de paume „La Bouteille“* [Sticla, fr.]⁵⁵ ce nu era decât o reamenajare a fostei săli Mestayres / Métayers. Printre altele, sala avea acum ieșirea în partea opusă, adică spre Rue des Fosséz/s, ceea ce îi deschidea orizontul mai departe spre Rue Guénégaud/d ce ducea spre reședința cu același nume.

Dar se întâmplă ca, tot în 1873, trupa de la Marais să dea faliment în urma concurenței acerbe cu teatrul Bourgogne. Actorii ei, împreună cu repertoriul lor clasic de succes (Corneille, Racine), se vor alătura trupei lui Armande, formând un ansamblu de 19 membri care va beneficia desigur și de uzufructul pieselor lui Molière. În noua componență, trupa redobândește protecția lui Ludovic al XIV-lea, fuziunea ce sta la baza ei urmând să se consolideze în 1677 prin căsătoria lui Armande cu actorul Guérin d'Estriché, cei doi urmând să aibă apoi un fiu⁵⁶.

În efortul de eliminare a dominației italiene asupra scenei pariziene și pentru a se curma deseale sciziuni și alianțe de trupe teatrale efemere, se decretează înființarea instituției *Comedia-Franceză*⁵⁷ care trebuia să înlocuiască Comedia italiană. Actul a fost semnat în 1680 de însuși Ludovic al XIV-lea și a condus la fuziunea a ceea ce mai rămăsese din trupa de la Bourgogne

55. Localizare *apud*: <https://www.histoires-de-paris.fr/theatres-jeux-paume-moliere>, <https://www.operadeparis.fr/en/magazine/350-years/114-salle-du-jeu-de-paume-de-la-bouteille>, ambele la 20.02.2021 și <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b55013143d/f1.item.zoom>, la 26.02.2021. Pentru localizarea contemporană, vezi notele dintre nr. 32-36.

56. Care va fi la fel de normal ca și frații săi vitregi; al căror tată era Molière, ceea ce demonstrează încă o dată faptul că și căsătoria acestuia cu Armande nu a fost una incestuoasă – n.n.

57. *Apud*: <https://www.pariszigzag.fr/secret/histoire-insolite-paris/les-secrets-de-la-comedie-francaise>, aici și urm., la 22.02.2021

(după un scandal ce culminase cu concedierea vedetei sale și cu un Ordin regal de închidere) cu aceea de la acum înfloritorul teatru de la sala La Bouteille. În aceste condiții, vor fi unificate diferitele facțiuni actoricești, iar regele va finanța generos noua companie stabilă formată din 13 actrițe și 15 actori.

Cu ocazia primului spectacol⁵⁸ al Comediei Franceze din după-amiaza zilei de 25 august 1680, fosta sală de *jeu de paume* va intra în istoria teatrului sub denumirea de Teatrul Guénégaud/d (după numele palatului din vecinătate). Programul reprezentației a cuprins tragedia *Fedra* de Racine și comedia *Trăsura din Orléans* de Jean de la Chapelle. La reprezentație au participat 1000 de spectatori care au plătit în total, conform registrului contabil, considerabila sumă de 1424 ludovici de aur (aprox. 9,5 kg de aur!). Spectatorii privilegiații au ocupat cel 150 de fotolii așezate la scenă, pe când restul de 850 erau dispuși astfel: prin stal – în picioare, în amfiteatru – pe scaune, și de-a lungul celor trei etaje de loje care aveau în majoritate locuri în picioare. Și cu toții au aplaudat frenetic spectacolul, dar și performanța organizatorică, acel „le Tout Paris“ neavând însă cum să perceapă anvergura istorică a evenimentului la care asistase.

Comediei-Franceze i se va pune apoi la dispoziție, în 1689, sala *Jeu de Paume de l'Etoile*, aflată și mai sus de Mestayers-Bouteille-Guénégaud/d, dar și decât Croix Blanche, adică la 14 Rue des Fosseés⁵⁹ Saint-Germain-des-Prés (Cartierul latin), apoi pe malul drept: sala „Mașinilor“ din palatul Tuileries⁶⁰ (1700),

58. Frédéric Levino și Gwen Dos Santos, *apud*: https://www.lepoint.fr/c-est-arrive-aujourd-hui/25-aout-1680-le-jour-ou-la-comedie-francaise-donne-son-premier-spectacle-25-08-2019-2331475_494.php#, la 25.08.2020.

59. Astăzi: 14 Rue de l'Ancienne Comédie care duce dinspre strada Mazarine spre celebra sală de concerte Odéon, Arondismentul 6, *apud*: <http://www.parisru.es.com/rues06/paris-06-rue-de-l-ancienne-comedie.html>, la 24.02. 2021.

60. Localizare *apud*: *Harta Parisului la 1615*, de Mathieu Mérian *apud*: https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b_53062287z/f1.item.zoom, la 24.02.2021. Palatul, construit de Caterina de Medici începând cu 1564, era amplasat perpendicular pe cheiul Senei, între grădina Tuileries și Turnul din Colț, făcând parte din incinta Charles V la care se reducea pe atunci reședința regală a Luvrului, care – devenit muzeu încă din 1793 – înglobează astăzi fostul palat Tuileries, incendiat la

unde funcționase Opera. Acesta este și anul în care Armande – devenită societară și apoi pensionară de vază a primei forme a Teatrului Național Francez – a decedat, eveniment ce încheie *de facto* epoca legendară a Comediei Franceze.

Astfel, Molière se regăsește în mod onorific la temelia teatrului francez modern, atât prin operă, cât și din punct de vedere organizatoric. El este considerat primul „decan“ al Comediei Franceze, care a inaugurat în 1782 impunătoarea sală Odéon⁶¹ în prezența reginei Maria-Antoaneta. Din 1791 și, apoi definitiv, din 1799, Comedia Franceză ocupă aripa stângă a Palais Royal (fost Cardinal) de lângă Luvru, având însă fațada spre piața Colette⁶².

Demnitatea de Decan al Comediei Franceze a fost exercitată efectiv apoi de către actorii La Grange, Guérin, La Thorillière sau Dangeville, urmați până azi de o impresionată pleiadă⁶³ de încă 533 de personalități provenite din rândul societarilor marcanți.

Într-o atare geografie socio-culturală având ca axă râul Sena și pe o rază de cam doi kilometri în jurul Catedralei Notre Dame de pe L'Île de la Cité, s-au afirmat atât dramaturgii barocului francez⁶⁴ (Routrou, Scudéry sau Mairet și L'Hermite), cât și pe marii clasici ai tragediei și ai comediei (Corneille, Racine și, respectiv, Molière)⁶⁵.

1871 în timpul Comunei din Paris și reconstruit cu altă arhitectură între 1874-1880; *apud*: <https://www.pariszigzag.fr/secret/histoire-in-solite-paris/dou-vient-le-nom-des-tuileries>, la 24.02. 2021.

61. Teatrul Odéon a fost construit pe un teren al prințului de Condé, aflat lângă palatul Luxembourg, dar nu departe de fostele teatre de pe Rue des Fosséz/s. L'Odéon devine astfel cel mai vechi teatru european ce funcționează în locația originală. Date și localizare *apud*: <http://www.parisru.es.com/rues06/paris-06-place-de-l-odeon.html>, la 25.02.2021.

62. În același ansamblu arhitectural de la Palais Royal, își avusese sediul și așa numitul Teatru al lui Molière ce avea intrarea pe partea dreaptă a fațadei – n.n.

63. #lacomediecontinue: « La Comédie Française » (documentar), la 24.04.2020 și <https://www.comedie-francaise.fr/#>, la 10.01.2020.

64. Romul Munteanu, *Clasicism și baroc în cultura europeană din secolul al XVII-lea* (3 vol.), Colecția „Studii“, Partea a treia / vol. III, București, Editura Univers, 1985, pp. 179-181.

65. *Ibidem*, pp. 182-193 și 290-328 / 329-380 / 236-280.

*

Campania de „naționalizare“ artistică inițiată de Regele Soare a continuat și de-a lungul generațiilor următoare, Ludovic al XV-lea hotărând, în 1762, să se înființeze la fostul teatru Bourgogne o *Operă comică*⁶⁶, al cărei rol era să asimileze de fapt *Opera italiană* din Paris. În 1780, succesorul său, Ludovic al XVI-lea, va mai face un pas în acest sens, interzicând definitiv orice apelație străină, odată cu mutarea Operei comice în sala Favart⁶⁷ ce va fi amenajată finalmente totuși în stil... italian.

Între timp, fusese însă inaugurată și *Opera regală* de la Versailles⁶⁸, cu ocazia nunții din 1770 a *Delfinului*⁶⁹ (cel ce va domni ca Ludovic al XVI-lea) cu Maria Antoaneta a Austriei. Astfel, planul sălii monumentale a devenit implicit și o declarație de independență culturală. Clădirea adăugată pe latura de nord a Palatului va îndrăzni să se abată de la stilul italian, devenit canonic în arhitectura teatrală, propunând în schimb un spațiu polivalent (!) în formă de elipsă trunchiată, planșeul din mozaic de marmură fiind înclinat spre scenă. Întregul ansamblu era strălucitor datorită acoperirii unor vaste zone cu foiță de aur, pentru ca bolta pictată și foarte largă să fie susținută de colonade impresionante.

În acest răstimp, se apropia inexorabil anul 1789, acela al Mari Revoluții, denumită acum în mod curent în Franța: „La Grande Terreur“ – „Marea teroare“!...

◇

66. <https://www.opera-comique.com/fr/histoire-l-opera-comique>, la 10.01.2020.

67. Astăzi: piața Boieldieu, fostă a Comediei Italiene, Arondismen-tul 2, cam la un kilometru nord de Palais Royal: *apud*: <https://www.parisru.es.com/rues02/paris-02-place-boieldieu.html>, la 24.02.2021.

68. Vezi: <http://www.chateauversailles.fr/decouvrir/domaine/chateau/opera-royal#souhaite-par-louis-xiv-realise-sous-louis-xv>, la 6.02.2021.

69. Le Dauphin = Delfinul, denumire acordată exclusiv în Franța moștenitorului tronului regal, stabilit conform Legii salice. Termenul provine de la un titlu de noblețe legat de regiunea Dauphiné și acordat din oficiu primului băiat născut în familia regelui – n.n.

Bibliografie:

- BARBA, Eugenio; SAVESE, Nicola, *Cele cinci continente ale teatrului. Fapte și legende din cultura materială a actorului*, trad. Vlad Russo, București, Editura Nemira, 2018.
- CLARETE, Jules, *Molière / sa vie et ses œuvres*, Paris, Alphonse Lemaire éd., 1873, *apud*: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k205055c.pdf>.
- COUTON, Georges, „L’Etat civil d’Armande Bejart, femme de Molière: historique d’une légende“, *Revue des Sciences Humaines*, 115 / 1964, pp. 311351, *apud*: <http://www.toutmoliere.net/mariage.html>.
- DRÎMBA, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației* (13 vol.), vol. 5-8, București, Saeculum, 2008.
- FITOU, Auguste, *Archéologie moliéresque. Le jeu de paume de Mestayers*, Paris, Alphonse Lemaire éd., MDCCCLXXXIII, *apud*: Internet Archive in 2011 funding from University of Ottawa: https://archive.org/stream/lejeudepaumedesm00vitu/lejeudepaumedesm00vitu_djvu.txt.
- GRIMAREST, Jean-Léonor, *La vie de Molière*, chez Jacques Lefebvre, Paris, MDCCV, *apud*: <https://books.google.fr/books?id=IDo0Ix2O-LOYC&dq=inauthor%3AGrimarest&hl=fr&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>.
- FERRONE, Siro, *Attori mercanti corsari: la Commedia dell’arte in Europa tra Cinque e Seicento*, Torino, Einaudi, 1993.
- LANSON, G., *Histoire de la littérature française*, Paris, Editions Hachette, 1912.
- LEVINO, Frédéric și SANTOS, Gwen Dos, *Le 25 août 1680 le jour ou la Comédie Française donne son premier spectacle*, în: https://www.lepoint.fr/c-est-arrive-aujourd-hui/25-aout-1680-le-jour-ou-la-comedie-francaise-donne-son-premier-spectacle-25-08-2019-2331475_494.php#.
- LEVINO, Frédéric și SANTOS, Gwen Dos, *Le 1er janvier 1644 l’inauguration du premier théâtre de Molière à Saint-Germain-des-Prés un naufrage*, în: https://www.lepoint.fr/c-est-arrive-aujourd-hui/1er-janvier-1644-inauguration-du-premier-theatre-de-moliere-a-saint-germain-des-pres-un-naufage-01-01-2013-1607518_49-4.php.
- MUNTEANU, Romul, *Clasicism și baroc în cultura europeană din secolul al XVII-lea* (3 vol.), Colecția „Studii“, Partea a treia / vol. III, București, Editura Univers, 1985.

- POWELL, John, *Music and Theatre in France (1600 – 1680)*, 2000, Oxford, Oxford University Press, în: www.personal.utulsa.edu/~john-powell/Music_and_Theater_in_France/1413_001.pdf.
- STAMATOIU, Cristian, *Istoria antropologică a activării reflexului teatral (O viziune holistică asupra civilizației scenei în interconexiune cu mentalul colectiv continuu)*, București și Cluj-Napoca, Eikon și Școala Ardeleană, 2015.
- HOWARTH, D., „French Renaissance and Neo-Classical Theatre“, în: Russell Brown, John, *The Oxford Illustrated History of the Theatre*, Oxford, Oxford University Press, 2001
- ZAMFIRESCU, Ion, *Istoria universală a teatrului* (3 vol.), vol. III, București, Editura pentru literatură universală, 1968.

Resurse web:

- <http://www.chateauversailles.fr/decouvrir/domaine/chateau/opera-royal#souhaite-par-louis-xiv-realise-sous-louis-xv>;
- <https://www.comedie-francaise.fr/#>; și [#lacomediecontinue](https://www.lacomédiecontinue.fr/);
- <https://www.opera-comique.com/fr/histoire-l-opera-comique>;
- <http://www.sitemoliere.com>;
- <https://www.theatre-architecture.eu/en/db/?theatreId=1164>;
- <http://www.toutmoliere.net>;

Gravuri, stampe și documente cartografice:

- https://data.bnf.fr/fr/12229603/charles_hulpeau;
- <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53010929s/f1.item.zoom#>; cf. [https://fr.wikipedia.org/wiki/Trou_pe_de_Moli%C3%A8re#/media/Fichier:Plan_Jouvin_de_Rochefort_\(1672\).jpg](https://fr.wikipedia.org/wiki/Trou_pe_de_Moli%C3%A8re#/media/Fichier:Plan_Jouvin_de_Rochefort_(1672).jpg) (Harta Parisului la 1672 de Jouvin de Rochefort);
- <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53062287z/f1.item.zoom> (Harta Parisului la 1615 de Mathieu Mérian);
- <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b55013143d/f1.item.zoom> (Harta Parisului la 1652 de Jacques Gomboust);
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bb/Guillot_-_Le_dit_des_rues_de_Paris_%281300%29%2C_pr%C3%A9face%2C_notes_et_glossaire_de_Mareuse%2C_1875%2C_plan.jpg (Harta Parisului la 1300 de Henry Guillot);
- <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/de/>

P1010317_Carte_de_Paris_Vaugondy-1760_partie_est_4e_
arrondissement.JPG (Harta Parisului la 1760 a lui Robert de
Vaugondy);

<https://www.google.ro/maps/place/Paris,+Franța>;

<https://www.histoires-de-paris.fr/theatres-jeux-paume-moliere>;

<https://www.mappy.fr>;

[https://www.operadeparis.fr/en/magazine/350-years/114-salle-du-
jeu-de-paume-de-la-bouteille](https://www.operadeparis.fr/en/magazine/350-years/114-salle-du-
jeu-de-paume-de-la-bouteille);

<https://www.parisrues.com>;

<https://www.pariszigzag.fr>.